

Aborcja w ustawodawstwie karnym papieża Franciszka (I): „ratio legis”, czyli dobro prawnie chronione oraz znamię sprawcy przestępstwa¹

1. Aktualność zagadnienia w świetle reformy prawa karnego papieża Franciszka

Zabójstwo dziecka poczętego, czyli tzw. aborcja (*abortus*), jest, niestety, ciągle tematem aktualnym w dyskusjach polityków w Polsce i na świecie. Ruchy proaborcyjne, które ścierają się ze zdecydowanym odporem środowisk *pro-life*, wydają się mieć coraz większy wpływ na życie społeczeństw i na poszczególne regulacje państwowe, przynajmniej w Europie, nie wyłączając Polski.

Odpowiedź Kościoła jest zdecydowana. Kościół zawsze bronił życia, także we własnym ustawodawstwie. Dlatego w nowej sytuacji społecznej Kościoła w Polsce, kiedy dyskusja polityczna nad aborcją przybiera na sile, nader potrzebne jest poznanie aktualnej regulacji kanonicznej w tym zakresie.

Dotyczy to szczególnie przestępstwa kanonicznego aborcji, o którym mowa w kan. 1397 § 2 i § 3 kodeksu prawa kanonicznego i w kan. 1450 § 2 kodeksu kanonów Kościołów wschodnich. Przepisy karne tych kodeksów zostały zreformowane przez papieża Franciszka odpowiednio: łaciński – konstytucją apostolską

¹ Niniejszy cykl artykułów przedstawia stan prawny na dzień 22 października 2024 roku.

Pascite gregem Dei z 23 maja 2021², a wschodni – *motu proprio Vocare peccatores* z 20 marca 2023³.

Odpowiedni przepis kodeksu łacińskiego stanowi⁴:

Can. 1397 – § 1. Qui homicidium patrat, vel hominem vi aut fraude rapit vel detinet vel mutilat vel graviter vulnerat, poenis, de quibus in can. 1336, §§ 2–4, pro delicti gravitate puniatur; homicidium autem in personas de quibus in can. 1370, poenis ibi et etiam in § 3 huius canonis statutis punitur.

§ 2. Qui abortum procurat, effectu secuto, in excommunicationem latae sententiae incurrit.

§ 3. Si de delictis agatur de quibus in hoc canone, in casibus gravioribus clericus reus dimittatur e statu clericali.

Kan. 1397 – § 1. Kto popełnia zabójstwo lub przemocą albo podstępem porywa lub zatrzymuje człowieka, lub go okalecza, lub poważnie rani, powinien być ukarany, stosownie do ciężkości przestępstwa, karami, o których mowa w kan. 1336 § 2–4; zabójstwo zaś osób, o których mowa w kan. 1370, jest karane karami ustanowionymi tam oraz w § 3 niniejszego kanonu.

§ 2. Kto powoduje aborcję [poronienie; przerywa ciążę], ten wraz z nastąpieniem jej skutku [po nastąpieniu skutku, jeżeli nastąpił skutek: *ablativus absolutus*], zaciąga ekskomunikę *latae sententiae* [wiązącą mocą samego prawa].

§ 3. W poważniejszych przypadkach przestępstw wymienionych w tym kanonie ich sprawca, którym jest duchowny, powinien zostać wydalony ze stanu duchownego.

² Por. Franciscus PP., *Constitutio apostolica Pascite gregem Dei* qua Liber VI Codicis iuris canonici reformatur, 23.05.2021, „Acta Apostolicæ Sedis” 113 (2021), s. 534–537; Liber VI, s. 537–555. Kodeks zmieniony tą reformą cytowany jest dalej jako CIC 2021, podczas gdy wersję pierwotną (*Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicæ Sedis” 75 [1983] pars 2, s. III–XXX; 1–317) oznacza się jako CIC 1983.

³ Por. Franciscus PP., *Litteræ apostolicæ motu proprio datæ Vocare peccatores* quibus nonnulli canones tituli xxvii et canon 1152 Codicis canonum ecclesiarum orientalium immutantur, 20.03.2023, „L'Osservatore Romano” z 5.04.2023, s. 10–11, „Acta Apostolicæ Sedis” 115 (2023), s. 383–393, https://www.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/20230320-motu-proprio-vocare-peccatores.html (03.10.2023). Wersja CCEO po tej noweli jest dalej cytowana jako CCEO 2023.

⁴ Tłumaczenie polskie: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 r. Zaktualizowany przekład na język polski, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 2022.*

Natomiast w kodeksie wschodnim przepis ma następujące brzmienie⁵:

Can. 1450 – § 1. Qui homicidium patravit, puniatur excommunicatione maiore; clericus præterea aliis poenis puniatur non exclusa depositione.

§ 2. Eodem modo puniatur, qui abortum procuravit effectu secuto, *firmiter can. 728, § 2.*

Kan. 1450 – § 1. Kto popełnił zabójstwo, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą; duchowny oprócz tego powinien zostać ukarany innymi karami, nie wyłączając depozycji.

§ 2. W ten sam sposób powinien zostać ukarany ten, kto spowodował aborcję, po zaistnieniu skutku, z zachowaniem *kan. 728 § 2* [por. Franciszek PP., List apostolski motu proprio *Misericordia et misera*, 20.11.2016, nr 12 – przyp. i kursywa P. S.].

Jak widać, sam przepis łaciński nie uległ zmianie, jeżeli chodzi o jego brzmienie. Przepis kan. 1397 § 2 CIC 2021 powtarza dosłownie treść kan. 1398 CIC 1983, chociaż zmienia jego systematykę. Natomiast nowy jest przepis kan. 1397 § 3 CIC 2021, dodany – jak się wydaje – na wzór odpowiedniego przepisu z kodeksu wschodniego (por. kan. 1450 § 1 CCEO, część druga). Przepisy kodeksu wschodniego nie zostały zmienione w wyniku ostatniej reformy jego prawa karnego, której papież Franciszek dokonał poprzez list apostolski *motu proprio Vocare peccatores* z 20 marca 2023.

II. Dobro prawnie chronione, czyli systematyka przestępstwa aborcji

II.1. *Ratio legis theologica*

Regulacja kanonicznoprawna zakazująca zabijania dziecka poczętego ma na celu ochronę świętości życia. Z punktu widzenia kanonicznego przestępstwa aborcji życie ludzkie, jako dobro prawnie chronione, nigdy nie podlegało dyskusji i zawsze bezkompromisowo było głoszone w Magisterium Kościoła, zwłaszcza w encyklice *Evangelium vitae* św. Jana Pawła II z 25 marca 1995 roku⁶. Po promulgowaniu tej

⁵ Tłumaczenie polskie Leszka Adamowicza i Marzeny Dyjakowskiej w wydaniu: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, Lublin 2002.

⁶ Zob. Ioannes Paulus PP. II, *Litteræ encyclicæ Evangelium vitae* Episcopis, Presbyteris et Diaconis, Religiosis viris et mulieribus christifidelibus laicis universisque bonæ voluntatis hominibus de vitæ humanæ inviolabili bono, 25.03.1995, „Acta Apostolicæ Sedis” 87 (1995), s. 401–552; polski przekład:

encykliki zrozumiałe jest konsekwentne nauczanie w późniejszych dokumentach Kościoła: w instrukcji Kongregacji Nauki Wiary *Dignitas personae* dotyczącej niektórych problemów bioetycznych z 8 września 2008 roku⁷, w wyjaśnieniu tejże Kongregacji *Recentemente sono pervenute* o aborcji z 11 lipca 2009 roku⁸, a także w instrukcji Dykasterii Nauki Wiary *Dignitas infinita* z dnia 2 kwietnia 2024 roku⁹.

Również papież Franciszek wielokrotnie w swoich wywiadach wypowiadał się przeciwko aborcji oraz bronił życia, poczynawszy od adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* z 24 listopada 2013 roku¹⁰ po encyklikę *Laudato si* z 24 maja

https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html (29.04.2024) [dalej: EV].

7 Por. Congregatio pro Doctrina Fidei, Instructio *Dignitas personae* de quibusdam scientiae bioethicae quaestionibus, 8.09.2008, „Acta Apostolicae Sedis” 100 (2008), s. 858–887; przekład polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20081208_dignitas-personae_pl.html (29.04.2024), nr 21–23.

8 Zob. Congregazione per la Dottrina della Fede, Chiarificazione *Recentemente sono pervenute* sull'aborto procurato, 11.07.2009, „L'Osservatore Romano” z 11.07.2009, s. 7, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20090711_aborto-procurato_it.html (01.05.2024), przekład polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20090711_aborto-procurato_pl.html (01.05.2024).

9 Por. Dicastero per la Dottrina della Fede, Dichiarazione *Dignitas infinita* circa la dignità umana, 2.04.2024, „Bollettino della Sala Stampa della Santa Sede” nr 588 z 8.04.2024, z przekładem polskim: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2024/04/08/0284/00588.html> (01.05.2024), nr 47.

10 „Pośród tych ubogich, o których Kościół chce troszczyć się z upodobaniem, są również dzieci mające się narodzić; są one najbardziej bezbronne i niewinne ze wszystkich, a dzisiaj odziera się je z ludzkiej godności, aby robić z nimi to, co się chce, pozbawiając je życia i ustanawiając prawa, by nikt nie mógł temu przeszkodzić. Aby lekceważąco ośmieszyć podejmowaną przez Kościół obronę życia nienarodzonych, często przedstawia się jego postawę jako coś ideologicznego, obskuranckiego i konserwatywnego. A przecież obrona rodzącego się życia jest ściśle związana z obroną jakiegokolwiek prawa człowieka. Zakłada ona przekonanie, że każda ludzka istota jest zawsze święta i nienaruszalna w jakiegokolwiek sytuacji i w każdej fazie swego rozwoju. Jest celem samym w sobie, i nigdy nie jest środkiem do rozwiązania innych trudności. Jeśli obalimy to przekonanie, nie ma solidnych i trwałych fundamentów do obrony praw człowieka, które byłyby zawsze uzależnione od korzyści zmieniających się rządów. Sam rozum wystarczy, aby uznać nienaruszalną wartość każdego ludzkiego życia, ale jeśli spojrzymy na nie w świetle wiary, «wszelki gwałt zadany osobistej godności istoty ludzkiej wzywa o pomoc przed obliczem Bożym i jest Obrazą Stwórcy człowieka»” (Franciscus PP., Adhortatio apostolica *Evangelii gaudium* Episcopis Presbyteris ac diaconis viris et mulieribus consecratis omnibusque christifidelibus laicis de Evangelio Nuntiando nostra aetate, 24.11.2013, „Acta Apostolicae Sedis” 105 (2013), s. 1019–1137; przekład polski: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/

2015 roku¹¹. Ta nieprzejednana obrona świętości życia przez papieża Franciszka uwidoczniła się w sposób szczególnie wyraźny, kiedy 11 maja 2018 nakazał on zmianę numeru 2267 *Katechizmu Kościoła katolickiego* odnośnie do niegodziwości kary śmierci¹².

11.2. Systematyka przestępstwa aborcji

Ochrona świętości życia jest wyrażona w obecnym tytule VI części II księgi VI CIC 2021, gdzie jest mowa o „przestępstwach przeciwko życiu [człowieka]” (*de delictis contra hominis vitam*). Podobnie rzecz miała się w kodeksach z 1917¹³ oraz z 1983 roku¹⁴.

documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html [10.10.2024], nr 213; kursywa – P. S.).

11 Por. Franciscus PP., *Litterae encyclicae Laudato si de communi domo colenda*, 24.05.2015, „Acta Apostolicæ Sedis” 107 (2015), s. 847–945, przekład polski: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html (02.05.2024), nr 120: „Ponieważ wszystko jest ze sobą powiązane, *nie da się pogodzić obrony przyrody z usprawiedliwianiem aborcji*. Niewykonalny wydaje się proces edukacyjny na rzecz przyjęcia osób słabych, przebywających wokół nas, które są czasami uciążliwe lub kłopotliwe, jeśli nie otacza się opieką ludzkiego embrionu, mimo że jego pojawienie się może być powodem trudności i problemów: «Jeśli dochodzi do utraty wrażliwości osobistej i społecznej na przyjęcie nowego życia, również inne formy otwarcia przydatne dla życia społecznego ulegają wyjałowieniu»” (kursywa – P. S.).

12 Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, Rescriptum Ex Audientia SS.mi Summus Pontifex Franciscus nova redactio n. 2267 Catechismi Catholicæ Ecclesiæ de poena mortis, 1.08.2018, „Acta Apostolicæ Sedis” 110 (2018), s. 1181–1182; przekład nowego brzmienia nr 2267 *Katechizmu Kościoła katolickiego* on-line: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20180801_catechismo-penadimorte_pl.html (02.05.2024). Najważniejsze stwierdzenie z tego nauczania to: „Kościół w świetle Ewangelii naucza, że «kara śmierci jest niedopuszczalna, ponieważ jest zamachem na nienaruszalność i godność osoby» (*la pena di morte è inammissibile perché attenta all'inviolabilità e dignità della persona*), i z determinacją angażuje się na rzecz jej zniesienia na całym świecie” (tamże, *in fine*). Por. przemówienie papieża Franciszka *Vi saluto cordialmente* do uczestników spotkania zorganizowanego przez Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji z 11 października 2017, akapit „Qui” (Franciscus PP., *Allocutio Vi saluto cordialmente ad participes Conventus proventi a Pontificio Consilio de Nova Evangelizatione Promovenda*, 11.10.2017, „Acta Apostolicæ Sedis” 109 [2017], s. 1192–1197, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/october/documents/papa-francesco_20171011_convegno-nuova-evangelizzazione.html, 10.10.2024).

13 „De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores” (zatytułowanie Księgi V CIC 1917, części III, tytułu XIV; kursywa – P. S.).

14 „De delictis contra hominis vitam et libertatem” (zatytułowanie Księgi VI CIC 1983, części II, tytułu VI; kursywa – P. S.).

Ponieważ chodzi o ochronę życia osoby szczególnie bezbronnej i niewinnej, jaką jest poczęte dziecko w łonie matki¹⁵, ustawodawca kościelny podkreśla tę szczególną ochronę niewinnego życia nienarodzonego w nowym usystematyzowaniu przestępstw przeciwko życiu każdego człowieka. Kanon 1397 przewiduje w części pierwszej § 1 typ podstawowy zabójstwa, a w § 2 – typ kwalifikowany zabójstwa nienarodzonej osoby. Chodzi bowiem o ochronę życia „najślabszych i najbardziej niewinnych” (*debiliorum inermiorumque vitam* – EV 20).

II.3. Dobro prawnie chronione w kontekście eutanazji: postulat *de lege ferenda*

W tym miejscu, odwołując się do dobra prawnie chronionego przez definicję kanoniczną przestępstwa aborcji, można się pokusić o uwagę krytyczną odnośnie do niepełnego zakresu tej ochrony. Przepisy dotyczące tego przestępstwa mają na celu ochronę świętości życia. Z kolei Kościół domaga się „bezwarunkowego poszanowania prawa do życia każdej niewinnej osoby – *od poczęcia do naturalnej śmierci*” (EV 101,3; kursywa – P. S.). W obydwu tych przypadkach – i w poczęciu, i w naturalnej śmierci – chronione jest to samo dobro prawne.

Dlatego dziwi brak podobnej ochrony kanonicznokarnej życia w sytuacji eutanazji i wspomaganego samobójstwa, coraz rzadziej lub słabiej chronionego – podobnie co do aborcji – w ustawodawstwach świeckich. Jeżeli Kościół stawia niejako na jednym poziomie ochronę życia „najślabszej i najbardziej niewinnej osoby ludzkiej” w sytuacjach przerywania ciąży, dzieciobójstwa i eutanazji (por. EV 20, 57, 72, 89), to w ostatniej reformie prawa karnego Kościoła z 2021 roku zaskakuje brak rozciągnięcia tej ochrony właśnie na osoby zabijane w wyniku eutanazji lub wspomaganego samobójstwa.

III. Sprawca aborcji

III.1. Przestępstwo powszechne: sprawca główny i inni sprawcy

Sprawcą przestępstwa kanonicznego aborcji może być każdy wierny (*qui*). Oczywiście chodzi o katolika, gdyż tylko katolika dotyczą przepisy prawa karnego kanonicznego

¹⁵ Por. EV 17, 53, 57, 58, 60, 62, 63, 71, 72, 74, 89, 90, 91, 101.

(por. kan. 1311 § 1 CIC 2021 w zw. z kan. 11 CIC 1983; por. kan. 1490 CCEO)¹⁶. Przestępstwo aborcji jest zatem przestępstwem powszechnym, którego podmiotem może być każdy. Atak na świętość życia wymaga bowiem zawsze reakcji prawno-karnej, bez względu na to, kto jest sprawcą tego ataku¹⁷.

W rzeczywistości w omawianym przestępstwie uczestniczą często różne osoby i na różny sposób. Należy opowiedzieć się za koncepcją jednolitego sprawstwa (*Einheitstätersystem*) wraz z systemem jednakowej odpowiedzialności w obowiązującym prawie karnym kanonicznym w kan. 1329 CIC 2021 (kan. 1417 CCEO)¹⁸. Oznacza to, że każdy współdziałający w tym przestępstwie, w jakikolwiek sposób – jest **sprawcą** tego przestępstwa¹⁹.

Jednakże jego sprawstwo może być:

- **typowe**, czyli opisane w typie czynu zabronionego w kan. 1397 § 2 CIC 2021 (kan. 1450 § 2 CCEO) – zabijanie dziecka poczętego w łonie matki – byłby to tzw. sprawca główny (*auctor principalis*), o którym mowa w kan. 1329 CIC 2021 (kan. 1417 CCEO);
- **nietypowe**, czyli polegające na innym współdziałaniu w przestępstwie aborcji, nieopisanym w typie czynu zabronionego („nie są wyraźnie wymienieni w ustawie lub nakazie” – kan. 1329 § 1 i 2 CIC 2021, kan. 1417 CCEO), jak na przykład zlecenie, kierowanie, podżeganie czy pomaganie w aborcji. Jednakże te inne formy współdziałania w przestępstwie innych sprawców (*complices* – kan. 1329 § 2 CIC 2021) wraz ze sprawcą głównym są przewidziane w kan. 1329 CIC 2021 (kan. 1417 CCEO).

Nie ma znaczenia, czy sprawca jest sprawcą głównym, dokonującym typowego czynu, czy też innym sprawcą nietypowego działania. Każdy z tych sprawców jest sprawcą aborcji. Problematyczne może się jednak okazać wskazanie podstawy prawnej karania takiego czy innego sprawcy aborcji²⁰.

¹⁶ Odminną kwestią jest przeszkoda do święceń, która ma charakter obiektywny i odnosi się nie do **przestępstwa** aborcji, lecz **czynu**, o czym w ostatnim, czwartym artykule w tej serii, zob. P. Skonieczny, *Aborcja w ustawodawstwie karnym papieża Franciszka (IV): znamię legalne*, III.2.2.

¹⁷ Por. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 190.

¹⁸ Por. P. Skonieczny, *La compartecipazione nel delitto canonico: alla ricerca del concetto teorico*, Romae 2015, *passim*, a zwłaszcza wyraźnie s. 187–189; ogólne zaprezentowanie teorii zob. P. Skonieczny, *Sprawca aborcji: głos w dyskusji nad przestępstwem z kan. 1398 KPK*, „Annales Canonici” 11 (2015), s. 201–202.

¹⁹ Zob. P. Skonieczny, *Sprawca aborcji*, s. 203–204.

²⁰ O tym w kolejnym, drugim artykule w serii, zob. P. Skonieczny, *Aborcja w ustawodawstwie karnym papieża Franciszka (II): czynność wykonawcza i skutek przestępny*, II.1., II.2.

III.2. Odpowiedzialność matki

Matka dziecka nie jest wyłączona z kategorii sprawcy aborcji kanonicznej. Pod rządem kan. 2350 § 1 CIC 1917 odpowiedzialność karna matki zabitego dziecka poczętego była wyraźnie przewidziana²¹. Było to konieczne z punktu widzenia doktryny kanonistycznej obowiązującej w dawnym prawie, która w większości usprawiedliwiała matkę²².

W trakcie prac ustawodawczych nad kan. 1398 CIC 1983 zrezygnowano jednak z wyrażenia *matre non excepta* („nie wyłączając matki”) z kan. 2350 § 1 CIC 1917. Tę zmianę motywowano tym, że jest to znamię zbędne wobec regulacji dawnego kan. 2209 CIC 1917 o współudziale w przestępstwie kanonicznym, którego odpowiedzialnikiem jest aktualnie kan. 1329 CIC 1983²³.

Tymczasem współczesne świeckie ustawodawstwa karne w tej dziedzinie, które zakazują aborcji, wyłączają wyraźnie odpowiedzialność karną matki. Tak dzieje się na przykład w ustawie polskiej, choć nie bez wątpliwości na gruncie obowiązującego kodeksu karnego z 1997 roku²⁴.

Biorąc pod uwagę ten kontekst współczesnej kultury prawnej, właśnie ze względu na walor poznawczy ustawy karnej kanonicznej, można mieć wątpliwość, czy wykreślenie wyrażenia *matre non excepta* było dobrym rozwiązaniem. *De lege ferenda* można postulować uzupełnienie opisu czynu aborcji w kodeksach prawa kanonicznego o *verba legis* „*matre non excepta*”.

²¹ „Procurantes abortum, *matre non excepta*, incurrunt, effectum secuto, in excommunicationes latae sententiae Ordinario reservatam; et si sint clerici, praeterea deponantur” (kan. 2350 § 1 CIC 1917; kursywa – P. S.).

²² Zob. I. Sole, *De delictis et poenis. Praelectiones in Lib. v Codicis Iuris Canonici*, Romae 1920, s. 318–319, nr 390; F. X. Wernz, P. Vidal, *Ius Canonicum ad Codicis normam exactum*, vol. 7: *Ius poenale ecclesiasticum*, Romae 1937, s. 516, nr 472, przyp. 37; R. Salucci, *Il diritto penale secondo il Codice di Diritto Canonico*, vol. 2, Subiaco 1930, s. 221, nr 331 z przyp. 3.

²³ Por. G. Di Mattia, *L'aborto: aspetti medico-legali e punibilità in diritto canonico*, „Apollinaris” 61 (1988) nr 3–4, s. 774.

²⁴ Zob. art. 149a § 2 („Nie podlega karze matka dziecka poczętego”), wprowadzony do kodeksu karnego z 1969 roku przez art. 7 pkt 2 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1993, poz. 78). Co do obecnego stanu prawnego zob. J. Bojke, M. Wantoła, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej za aborcję. Wybrane zagadnienia*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015 nr 5, s. 3–10; K. Borkowska, *Penalizacja przerywania ciąży w polskim prawie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe UWM” (2022) nr 56, s. 43.

III.3. Typ kwalifikowany przestępstwa aborcji popełnionego przez duchownego

Również duchownego nie wyłącza się z kategorii sprawcy aborcji kanonicznej. Podkreśla to ostatnia reforma prawa karnego łacińskiego papieża Franciszka, w dodanym kan. 1397 § 3 CIC 2021, wzorowanym na kan. 1450 § 1 CCEO, *pars secunda*²⁵.

Jak się wydaje, w czasie reformy z 2021 roku ustawodawca kościelny wprowadził także w prawie karnym łacińskim typ kwalifikowany komentowanego przestępstwa przez okoliczność statyczną²⁶. Tą okolicznością jest godność sprawcy czy też jego przynależność do stanu duchownego w chwili popełnienia czynu. W ocenie ustawodawcy kościelnego, jeżeli sprawca jest duchownym, to aborcja przez niego popełniona atakuje też sam Kościół i jego misję. To zaś wpływa na wyższy stopień antykościelności i szkodliwości samego czynu sprawcy w stosunku do typu podstawowego przestępstwa kanonicznego aborcji z kan. 1397 § 2 CIC 2021.

Wnioski

Franciszkowa regulacja przestępstwa kanonicznego aborcji w kan. 1397 § 2 CIC 2021 i kan. 1450 § 2 CCEO 2023 powtarza dosłownie opis tego przestępstwa z poprzedniego ustawodawstwa. Nastąpiła jednak zmiana systematyki tego przestępstwa w kodeksie łacińskim poprzez dodanie nowego § 3 do kan. 1397 CIC 2021 odnośnie do odpowiedzialności duchownych. Z jednej strony ta zmiana podkreśla niezmienną *ratio legis theologica* ochrony życia ludzkiego w ustawodawstwie karnym Kościoła. Dziwi wszakże brak podobnej ochrony życia w sytuacji eutanazji i wspomaganej samobójstwa, chociaż w obydwu tych przypadkach – i w poczęciu, i w naturalnej śmierci – chodzi o to samo dobro prawne. Z drugiej zaś strony, zaostrzając karę za aborcję dla duchownych, ustawodawca kościelny wprowadził także w prawie karnym łacińskim typ kwalifikowany przestępstwa aborcji. Szkoda tylko, że nie wykorzystano okazji, żeby rozwiązać wszelkie wątpliwości, pojawiające się na tle odpowiednich ustawodawstw świeckich, odnośnie do odpowiedzialności

²⁵ Bardziej szczegółowe uwagi odnośnie do tej kary w ostatnim, czwartym artykule serii, zob. P. Skonieczny, *Aborcja w ustawodawstwie karnym papieża Franciszka (IV): znamię legalne*, 1.3.

²⁶ Por. K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 129–130; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, s. 186.

kanonicznokarnej matki. Może należało przywrócić w opisie czynu wyrażenie *matre non excepta* z kan. 2350 § 1 CIC 1917.

Jak widać, reforma prawa karnego kanonicznego papieża Franciszka nie tylko nie zmieniła podejścia do aborcji, ale wręcz bardziej podkreśliła bezkompromisowe nauczanie Kościoła w zakresie obrony świętości życia odnośnie do znamienia sprawy. Ta *ratio legis theologica* jest obecna także w regulacji pozostałych znamion komentowanego przestępstwa, o czym będzie mowa w kolejnych artykułach tej serii.

ABSTRAKT

Aborcja w ustawodawstwie karnym papieża Franciszka (I): „ratio legis”, czyli dobro prawnie chronione oraz znamię sprawy przestępstwa

W pierwszym artykule serii autor zajmuje się *ratio legis theologica* (II.) oraz znamieniem sprawy przestępstwa (III.). Wskazuje na aktualność zagadnienia, chociaż sam przepis łaciński w wyniku reformy prawa karnego papieża Franciszka zachował dotychczasowe brzmienie (I.). Nastąpiła jednak zmiana systematyki tego przestępstwa w kodeksie łacińskim poprzez dodanie nowego § 3 do kan. 1397 CIC 2021 odnośnie do odpowiedzialności duchownych (II.2.). W ten sposób podkreślono niezmienną „ratio legis theologica” ochrony życia ludzkiego w ustawodawstwie karnym Kościoła (II.1.). Autor krytykuje wszakże brak podobnej ochrony życia w sytuacji eutanazji i wspomaganego samobójstwa, chociaż w obydwu tych przypadkach – i w początku, i w naturalnej śmierci – chodzi o to samo dobro prawne (II.3.). Zdaniem autora jest jasne, że aborcja kanoniczna jest przestępstwem powszechnym (III.1.). Jednakże zaostrzając karę za aborcję dla duchownych, ustawodawca kościelny wprowadził także w prawie karnym łacińskim typ kwalifikowany przestępstwa aborcji (III.3.). Autor wyraża ubolewanie, że przy okazji reformy nie przywrócono w opisie czynu wyrażenia *matre non excepta* z kan. 2350 § 1 CIC 1917. Na tle ustawodawstw świeckich byłoby bowiem wskazane wyraźne uregulowanie kwestii kanoniczno-karnej odpowiedzialności matki (III.2.).

Słowa kluczowe: aborcja, kan. 1397 § 2 i 3 CIC po reformie z 2021, kan. 1450 § 2 CCEO po reformie z 2023

ABSTRACT

**Abortion in the penal legislation of Pope Francis (I):
The “ratio legis”, i.e. the legally protected good
and the mental element of the offender**

In the first article of the series, the Author deals with the “ratio legis theologica” (II.) and the perpetrator element (III.). The Author highlights the actuality of the topic, even though the Latin norm itself has retained its previous wording (I.), following Pope Francis’ penal reform. However, there has been a change in the systematisation of this delict in the Latin Code with the addition of a new § 3 to can. 1397 CIC 2021 concerning the responsibility of the cleric (II.2.). In this way, the immutable “ratio legis theologica” of the protection of human life in the Church’s penal legislation was reaffirmed (II.1.). However, the Author criticises the lack of similar protection of life in the situation of euthanasia and assisted suicide, although in both cases – conception and natural death – the same legal good is at stake (II.3.). According to the Author, it is clear that canonical abortion is a common delict (III.1.). However, by aggravating the penalty for abortion for the cleric, the ecclesiastical legislator has also introduced the aggravated figure of the offence of abortion into Latin criminal law (III.3.). The Author regrets that, on the occasion of the reform, the expression “matre non excepta” in can. 2350 § 1 CIC 1917 was not reinstated in the description of the delictual action. Indeed, against the background of secular legislation, it would have been appropriate to regulate explicitly the question of the canonical penal liability of the mother (III.2.).

Keywords: abortion, can. 1397 § 2 and § 3 CIC after the 2021 reform, can. 1450 § 2 CCEO after the 2023 reform

BIBLIOGRAFIA

1. Bojke J., Wantoła M., *Wyłączenie odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej za aborcję. Wybrane zagadnienia*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015 nr 5, s. 1–20.
2. Borkowska K., *Penalizacja przerwania ciąży w polskim prawie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe UWM” (2022) nr 56, s. 37–55, <https://doi.org/10.31648/sp.7692>.
3. Buchała K., Zoll A., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995.
4. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 18.10.1990, „Acta Apostolicæ Sedis” 82 (1990), s. 1045–1364; przekład

polski: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002.

5. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicæ Sedis” 75 (1983) pars 2, s. III–XXX; 1–317; przekład polski: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 r. Zaktualizowany przekład na język polski, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski*, Poznań 2022.

6. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papæ XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, „Acta Apostolicæ Sedis” 9 (1917) pars 2, s. 1–521.

7. *Congregatio pro Doctrina Fidei, Instructio Dignitas personæ de quibusdam scientiæ bioethicæ quæstionibus*, 8.09.2008, „Acta Apostolicæ Sedis” 100 (2008), s. 858–887, przekład polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20081208_dignitas-personæ_pl.html (29.04.2024).

8. *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normæ de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normæ de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicæ Sedis” 102 (2010), s. 419–434.

9. *Congregatio pro Doctrina Fidei, Rescriptum Ex Audientia ss.mi Summus Pontifex Franciscus nova redactio n. 2267 Catechismi Catholicæ Ecclesiæ de poena mortis*, 1.08.2018, „Acta Apostolicæ Sedis” 110 (2018), s. 1181–1182, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20180801_catechismo-penadimorte_pl.html (02.05.2024).

10. *Congregazione per la Dottrina della Fede, Chiarificazione Recentemente sono pervenute sull’aborto procurato*, 11.07.2009, „L’Osservatore Romano” z 11.07.2009, s. 7, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20090711_aborto-procurato_it.html (01.05.2024), przekład polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20090711_aborto-procurato_pl.html (01.05.2024).

11. Di Mattia G., *L’aborto: aspetti medico-legali e punibilità in diritto canonico*, „Apollinaris” 61 (1988) nr 3–4, s. 737–778.

12. *Dicastero per la Dottrina della Fede, Dichiarazione Dignitas infinita circa la dignità umana*, 2.04.2024, „Bollettino della Sala Stampa della Santa Sede” n. 588 z 8.04.2024, z przekładem polskim: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2024/04/08/0284/00588.html> (01.05.2024).

13. *Franciscus PP., Adhortatio apostolica Evangelii gaudium* Episcopis Presbyteris ac diaconis viris et mulieribus consecratis omnibusque christifidelibus laicis

de Evangelio Nuntiando nostra ætate, 24.11.2013, „Acta Apostolicæ Sedis” 105 (2013), s. 1019–1137, przekład polski: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (10.10.2024).

14. Franciscus PP., Allocutio *Vi saluto cordialmente* ad participes Conventus pro-
vecti a Pontificio Consilio de Nova Evangelizatione Promovenda, 11.10.2017, „Acta
Apostolicæ Sedis” 109 (2017), s. 1192–1197, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/october/documents/papa-francesco_20171011_convegno-nuova-evangelizzazione.html (10.10.2024).

15. Franciscus PP., Constitutio apostolica *Pascite gregem Dei* qua Liber VI Codicis
iuris canonici reformatur, 23.05.2021, „Acta Apostolicæ Sedis” 113 (2021), s. 534–537;
Liber VI, 537–555.

16. Franciscus PP., Litteræ Apostolicæ *Misericordia et misera* de Iubilæo Extraor-
dinario Misericordiæ concludendo, 20.11.2016, „Acta Apostolicæ Sedis” 108 (2016),
s. 1311–1327, przekład polski: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20161120_misericordia-et-misera.html (01.08.2024).

17. Franciscus PP., Litteræ apostolicæ motu proprio datæ *Vocare peccatores* qu-
ibus nonnulli canones tituli XXVII et canon 1152 Codicis Canonum Ecclesiarum
Orientalium immutantur, 20.03.2023, „L'Osservatore Romano” z 5.04.2023, s. 10–11,
„Acta Apostolicæ Sedis” 115 (2023), s. 383–393, https://www.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/20230320-motu-proprio-vocare-peccato-res.html (03.10.2023).

18. Franciscus PP., Litteræ encyclicæ *Laudato si* de communi domo colen-
da, 24.05.2015, „Acta Apostolicæ Sedis” 107 (2015), s. 847–945, przekład polski:
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html (02.05.2024).

19. Ioannes Paulus PP. II, Litteræ Encyclicæ *Evangelium vitæ* Episcopis, Pres-
byteris et Diaconis, Religiosis viris et mulieribus christifidelibus laicis universi-
sque bonæ voluntatis hominibus de vitæ humanæ inviolabili bono, 25.03.1995,
„Acta Apostolicæ Sedis” 87 (1995), s. 401–552, przekład polski: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitæ.html (29.04.2024).

20. *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 2002.

21. Salucci R., *Il diritto penale secondo il Codice di Diritto Canonico*, vol. 2, Su-
biaco 1930.

22. Skonieczny P., *La compartecipazione nel delitto canonico: alla ricerca del concetto teorico*, Romæ 2015.
23. Skonieczny P., *Sprawca aborcji: głos w dyskusji nad przestępstwem z kan. 1398 KPK*, „Annales Canonici” 11 (2015), s. 195–216, <https://doi.org/10.15633/acan.1063>.
24. Sole I., *De delictis et poenis. Prælectiones in Lib. v Codicis Iuris Canonici*, Romæ 1920.
25. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (20.07.2024).
26. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz. U. poz. 78, t.j. z 2022 r. poz. 1575.
27. Wernz F. X., Vidal P., *Ius Canonicum ad Codicis normam exactum*, vol. 7: *Ius poenale ecclesiasticum*, Romæ 1937.
28. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.